

totala lönesumma, blir svaret ytterst osäkert. Mot en mer eller mindre sannolik ökning på 75 milj. kr, orsakad av lönehöjningar vid årsskiftet och indexregleringen, står en minskning på grund av inskränkningar inom byggnadsverksamheten och vissa andra industrigrenar samt inkallelser till försvarsberedskap. Den frigjorda arbetskraften bör i viss utsträckning kunna beredas sysselsättning på annat håll, och de inkallade erhålla lön och familjebidrag av staten, men trots detta framstår ett inkomstbortfall av storleksordningen 100 milj. kr som troligt. Slutatsen för denna grupp av inkomsttagare som helhet betraktad skulle sålunda snarast bli något minskad köpkraft. Köpkraftsökningen från de statsanställdas löner och pensioner åter är endast en relativt obetydlig del av den ökning, som budgetens underbalansering måste komma åstad. Förhandlingar rörande indexreglerade löner pågå och ha delvis slutförts för stora grupper kontorsanställda, men dessa avtals omfattning kan ännu ej överblickas. Inom handeln äro — på grund av förtjänster på lager och större marginaler — ökade inkomster sannolika under en prisstegringsperiod, förutsatt att en drastisk nedgång i omsättningen ej inträffar. Storleken av de köpkraftstillskott, som härigenom kunna uppstå under 1940, undandrar sig bedömande. Detta gäller i ännu högre grad inkomstutvecklingen inom jordbruket, som för närvarande torde vara både den avgörande och mest oförutsebara faktorn för den totala köpkraftens gestaltning. De enda inkomster, som kunna förutses med något så när god säkerhet, äro de, vilka härstamma ur kapital bundet för längre tid. Dessa ränteinkomster ge emellertid endast upphov till en relativt obetydlig del av den totala köpkraften.

Sammanfattande skulle man kanske våga säga att betydande *möjligheter* till en framtida press på prisutvecklingen från efterfrågesidan föreligga. Indexlönernas effekt i dessa hänseenden torde dock under innevarande år bli jämförelsevis måttlig, men kan, därest ramavtalet förlänges, under nästa år bli av dominerande betydelse.

Bengt Metelius.

BUDGETEN

Det system av rörlig budgetering, vilket införlivades med svensk budgeträtt vid 1938 års riksdag och som utbyggdes påföljande år, har helt satt sin prägel på den för 1940 års lagtima riksdag framlagda statsverkspropositionen. Systemet innebär, att riksstatsförslaget kompletteras med förslag till beredskapsstater för försvarsväsendet respektive för offentliga arbeten, ägnade att motverka arbetslösheten. Beredskapsstaterna ha karaktär av finansfullmakter, som av riksdagen förlänas åt Kungl. Maj:t och som tagas i anspråk därigenom att Kungl. Maj:t fastställer däremot svarande förskottsstater. Vidtagna dispositioner liksom även frågan om sättet för finansiering av verkställda utgifter skola underställas riksdagen genom framläggande av tilläggsstat. Med denna anordning kan den ordinarie budgeten utformas med hänsyn till statsverkets normala behov, medan däremot extraordinära utgifter för riksförsvaret och för bekämpandet av en eventuellt uppträdande arbetslöshet kunna förläggas utanför denna ram.

Den osäkerhet beträffande den framtida utvecklingen och de krav, denna kan komma att ställa på statsfinanserna, vilken är grunden för nu angivna avgränsning av riksstaten, gör sig även, om också icke i samma grad, gällande i fråga om den *löpande budgeten*. Denna utbyggdes vid höstens urtima riksdag med en första tilläggsstat, vilken emellertid icke uttömmande angav de av krisförhållandena framkallade medelsbehoven och sättet för deras täckande. Den förutsattes därför framdeles bliva kompletterad med en andra tilläggsstat, avsedd för konsolidering av de förskottsvis bestridda utgifterna.¹ Dessa å förskottsstaten för försvarsväsendet upptagna, till driftbudgeten hänförliga utgifter uppskattades i december 1939 till 300 milj. kronor. Samtidigt beräknades den löpande budgeten lämna ett underskott på cirka 260 milj. kronor. Efter anbefallandet av den partiella mobiliseringen ökades emellertid utgiftsbelastningen på förskottsstatens driftbudget därhän, att underskottet i januari 1940 beräknades komma att stiga till minst 520 milj. kronor. Avräknas denna brist mot budgetutjämningsfonden, vilken vid slutet av det löpande budgetåret kan väntas uppgå till drygt 160 milj. kronor, kommer fonden att få en »negativ behållning» den 30 juni 1940 på cirka 360 milj. kronor.

Riksstatsförslaget för budgetåret 1940/41 uppvisar för driftbudgetens vidkommande ett formellt överskott på i runt tal 235 milj. kronor; inkomsterna ha upptagits till 1 692 milj. kronor och utgifterna till 1 457 milj. kronor. Vid denna beräkning har, såsom nämnts, hänsyn icke tagits till utgifterna för försvarsberedskapen. Under förutsättning att den personella beredskapen under hela nästa budgetår skulle behöva upprätthållas ungefär i den omfattning, som var fallet vid statsverkspropositionens framläggande i januari — vilket torde innebära utgifter på ungefär 60 milj. kronor i månaden — skulle dessa extraordinära försvarskostnader stiga till över 700 milj. kronor för hela budgetåret. Lägger man denna summa till de 1 450 milj. kronor, som upptagas å riksstatsförslaget, och räknar man med den antagna inkomstsumman av inemot 1 700 milj. kronor, förbytes det formella överskottet å riksstaten till ett underskott på i runt tal 500 milj. kronor för budgetåret 1940/41. Då samtidigt underskottet på den nu löpande budgeten såsom nyss berördes beräknas till 520 milj. kronor, blir det samlade underskottet för budgetåren 1939/40 och 1940/41 alltså drygt 1 000 milj. kronor.

Dessa kalkyler äro självfallet endast ytterst lösa antaganden. Det är tänkbart, att de redan nu, ett par månader efter riksstatsförslagets framläggande, kunna ha undergått icke oväsentliga förskjutningar. För de närmaste månaderna framåt torde sålunda en forcerad materielanskaffning komma att medföra en mycket betydande merbelastning, och det synes icke otänkbart, att densamma tidvis kan komma att uppgå till

¹ Ifrågavarande tilläggsstat II för budgetåret 1939/40 framlades genom proposition nr 2 samtidigt med statsverkspropositionen. Icke heller denna tilläggsstat har emellertid slutgiltig karaktär. Avsikten är, att vid slutet av den nu samlade riksdagen, i anslutning till en översikt över det statsfinansiella läget och en definitiv inkomstberäkning för budgetåret, fastställa en tilläggsstat, som i sig innefattar även de ändringar i riksstaten, vilka kommit till stånd genom de till tilläggsstaterna I och II anknutna inkomst- och utgiftsbesluten.

inmot 100 milj. kronor i månaden; i denna summa äro sålunda kostnaderna för den personella beredskapen icke inberäknade. Skulle den militära beredskapen övergå från partiell till allmän mobilisering, skulle detta sannolikt bringa personalkostnaderna upp från cirka 60 milj. till approximativt 200 milj. kronor i månaden. Vid en återgång till en beredskap av den omfattning, som upprätthölls under oktober och november månader före utbrottet av det rysk-finska kriget, skulle de extraordinarie personella försvarskostnaderna däremot begränsas till 15—20 milj. kronor i månaden.

Även å det ordinarie riksstatsförslaget intaga försvarsutgifterna en framskjutande plats; de 327 milj. kronor, som föreslås anvisade under fjärde huvudtiteln, motsvara inmot 22,5 % av driftbudgetens sammanlagda utgiftssumma. Av de till 1332 milj. kronor belöpande egentliga statsutgifterna utgör samma huvudtitels slutsumma 24,8 %.

De egentliga statsutgifterna ha i budgetförslaget minskats med 8,6 milj. kronor. Denna nedgång kan i en tid, då landets försörjning kräver en begränsning i tillfredsställandet av de civila behoven till förmån för försvarets, synas påfallande liten i en budget, där de totala utgifterna närma sig halvannan miljard kronor. Å andra sidan kan hänvisas till att den nämnda besparingen ernåtts trots samtida automatiska utgiftsökningar och trots de icke oansenliga civila anslag, inalles omkring 9 milj. kronor, vilka direkt sammanhänga med krisläget. Härav följer, att de genomförda bruttobesparingarna inom vissa områden äro av ganska betydande storleksordning. I detta sammanhang kan man dock bortse från de 22,2 milj. kronor, varmed kommunikationsdepartementets huvudtitels slutsumma nedgått; de mot automobilskattemedel avräknade anslagen ha nämligen samtidigt minskats med 23,2 milj. kronor, varför huvudtiteln av allmänna skattemedel bestridda anslag ha stigit med 1 milj. kronor. Den näst största minskningen, nämligen med 15 milj. kronor under handelsdepartementets huvudtitel är delvis av liknande natur; till ett belopp av 10 milj. kronor förklaras den av reduceringar i avsättningsanslagen till fonden för idrottens främjande, fonden för friluftslivets främjande samt lotterimedelsfonden, vilka minskningar i sin tur delvis kunna föras tillbaka på en motsedd nedgång av tipsmedelsintäkterna. Av minskningen i slutsumman för handelsdepartementet är vidare ett belopp av 4,2 milj. kronor att hänföra till överföringen till folkhushållningsdepartementets huvudtitel av anslagen till statlig lagerhållning. Nedgången på 5 milj. kronor i jordbruksdepartementets huvudtitel är till största delen resultatet av verkliga besparingsåtgärder, fördelade på ett stort antal anslag.

Bland de huvudtitlar, vilka förete en ökning av anslagsbeloppen, leder formellt finansdepartementet med en stegring på 10 milj. kronor, men uppgången beror väsentligen på att en omläggning genomförts med avseende å sättet för bestridande av statens bidrag till skattetyngda kommuner. Nettoökningen av 5 milj. kronor under ecklesiastikdepartementets huvudtitel understiger avsevärt de automatiska höjningarna av anslagen under samma huvudtitel, vilken således vid sidan av jordbruksdepartementets huvudtitel, framstår såsom relativt hårdast träffad av de vidtagna utgiftsbegränsningarna.

Inom det andra huvudavsnittet av driftbudgeten, nämligen utgifterna

för statens kapitalfonder, kvittas en ökning av ränteutgifterna på 8 milj. kronor mot en minskning i avskrivningsanslagen på samma belopp.

Av de viktigaste inkomstposterna på driftbudgeten ha de egentliga statsinkomsterna upptagits till 1494 milj. kronor, ett belopp, som med i runt tal 80 milj. kronor understiger motsvarande summa å riksstaten och tilläggsstat I för det löpande budgetåret. Grundas jämförelsen åter enbart på riksstaten för budgetåret 1939/40, förbytes minskningen i en ökning på 221 milj. kronor. I den löpande budgeten uppgå inkomst- och förmögenhetsskatterna till i runt tal 500 milj. kronor, varav 150 milj. kronor utgöra värnskatt. I det nya riksstatsförslaget bibehålles summan 500 milj. kronor, som preliminärt beräknats i avvaktan på närmare utformade förslag i ämnet. Huru mycket de av urtima riksdagen 1939 beslutade nya eller förhöjda konsumtionsskatterna beräknats inbringa under budgetåret 1940/41 är icke möjligt att särskilja, men de i statsverkspropositionen upptagna beloppen för ifrågavarande konsumtionsskatter överstiga med 64 milj. kronor de i riksstaten och tilläggsstat I för löpande budgetår angivna beloppen för motsvarande inkomstkällor. Ökningen fördelar sig med 15 milj. kronor å tilläggsskatten å bensin, 7 milj. kronor å industrisockerskatten, 10 milj. kronor å kaffeskatten, 11 milj. kronor å tobaksskatten, 15 milj. kronor å de höjda spritdrycks-, vin- och maldrycksskatterna, 3 milj. kronor å läskedrycksskatten och 3 milj. kronor å den statliga nöjesskatten. Å andra sidan ha av äldre skatter stämpelmedel, automobilskattemedel och tullmedel beräknats nedgå med respektive 5, 26 och 40 milj. kronor. Den största nedgången i de egentliga statsinkomsterna faller i övrigt på inkomsttiteln »Diverse inkomster», som minskar med i runt tal 40 milj. kronor, vilket belopp — bortsett från en beräknad nedgång av tipsmedlen på 5 milj. kronor — väsentligen förklaras av att engångsinkomster om tillhoppa 34,3 milj. kronor bortfallit.

Betydande bortfall av engångsinkomster reducera även intäkterna av statens kapitalfonder, nämligen med 7,5 milj. kronor från domänverket och 8 milj. kronor från Tobaksmonopolet. Icke desto mindre företer inkomsten av statens kapitalfonder en nettoökning med 8,5 milj. kronor, vilken betingas förnämligast av en stegrad avkastning av statens järnvägar, domänverket och riksbanksfonden.

Kapitalbudgeten i riksstatsförslaget för budgetåret 1940/41 slutar på 307 milj. kronor. I förhållande till den ursprungliga riksstaten för innevarande budgetår föreligger en ökning med drygt 10 milj. kronor. Beaktas även tilläggsstaterna, erhålles i stället en minskning med 158 milj. kronor. I det följande grundas emellertid jämförelserna enbart på riksstatens siffror.

En betydande minskning av investeringsverksamheten föreligger främst för affärsverken (med 43 milj. kronor) och fastighetsfonderna (med 24, respektive 12 milj. kronor). Härigenom har den i annat sammanhang berörda minskningen å driftbudgetens huvudtitel för avskrivning av nya kapitalinvesteringar möjliggjorts. En avsevärd ökning, återigen redovisas under fonden för förslag till statsverket.¹ Ökningen

¹ Härvid har icke medräknats å denna fond för budgetåret 1939/40 uppförda byggnadsanslag, vilka i det nya riksstatsförslaget överförts å annan fond.

beror till huvudsaklig del på att anslaget till upphandling av varor för statens räkning höjts med 70 milj. kronor till 140 milj. kronor. Anslaget avses för en konsolidering av de förskott, som riksgäldskontoret lämnat eller kommer att lämna för den i enlighet med beslut av 1939 års lagtima riksdag verkställda upphandlingen och lagringen av varor genom reservförrådsnämndens försorg.

Den omständigheten, att sistnämnda anslag endast avser konsolidering av vissa förskott, vartill medel erhållits genom redan i särskild ordning vidtagen upplåning, blir av betydelse för besvarandet av frågan, i vilken omfattning de i kapitalbudgeten föreslagna investeringarna belasta kapitalmarknaden. En annan faktor, varåt uppmärksamhet i detta sammanhang också måste skänkas, är, att de under avskrivningshuvudtitlarna å driftbudgeten uppförda anslagen å tillhoppa 22 milj. kronor, komma att ställas till riksgäldskontorets förfogande i form av likvida medel. Efter avdrag för nu nämnda båda poster, kan den för täckning av de äskade kapitalinvesteringsanslagen erforderliga upplåningen beräknas komma att uppgå till $(307 - 140 - 22 =)$ 145 milj. kronor. Beloppet erbjuder intresse mot bakgrunden av det betydande lånebehov, som samtidigt kan beräknas komma att göra sig gällande såsom en följd av de tidigare berörda mycket avsevärda budgetunderskott, vilka äro att emotse under innevarande och nästkommande budgetår.

Ragnar Sundén.